

УДК 35.071.6(485:477)

ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В ШВЕЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В. В. Сухенко,

аспірант кафедри державної політики та суспільного розвитку,
Національна академія державного управління при Президентові України

У статті досліджено децентралізацію влади у Швеції та здійснено пошук позитивного досвіду для України. Проаналізовано основні підходи до розуміння поняття децентралізації, охарактеризовано загальні риси цього процесу в скандинавських країнах. Розглянуто причини, умови та наслідки реформування місцевого самоврядування у Швеції, зосереджено увагу на змінах у територіальному устрої, розподілі повноважень між центральними та місцевими органами влади, законодавчому регулюванні та ін. Схарактеризовано особливості шведської децентралізації влади, зокрема фінансова незалежність місцевого самоврядування, своєрідна система представництва держави на нижньому рівні управління, роль муніципальних партій тощо. Висвітлено основні проблеми, з якими стикається Україна в розпочатій реформі децентралізації влади, та окреслено подальші напрями розвитку цього процесу з урахуванням досвіду Швеції.

Ключові слова: децентралізація, влада, місцеве самоврядування, адміністративна реформа, органи державної влади.

V. V. Sukhenko,

Post-graduate student of the Department of Public Policy and Social Development, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

EXPERIENCE OF POWER DECENTRALIZATION IN SWEDEN: LESSONS FOR UKRAINE

The article investigates the decentralization of power in Sweden and positive experience for Ukraine. It analyzes the main approaches to understanding of the concept of decentralization. It characterizes common features of this process in the Nordic countries. In addition, the article deals with the causes, conditions and consequences of local government reform in Sweden. Attention is paid to changes in the territorial structure, distribution of powers between central and local government, legislation etc. The article describes the features of the Swedish power decentralization, including financial independence of local government, a kind of state system of representation in the lower levels of government, the role of municipal parties etc. Alternatively, it is highlighted major challenges facing Ukraine to initiate reforms and power decentralization outlined further ways of development of this process according to the experience of Sweden.

Key words: decentralization, government, local government, administrative reform, public authorities.

В. В. Сухенко,

аспірант кафедри державної політики та суспільного розвитку, Національна академія державного управління при Президенті України

ОПЫТ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ ВЛАСТИ В ШВЕЦИИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье исследована децентрализация власти в Швеции и осуществлен поиск положительного опыта для Украины. Анализируются основные подходы к пониманию понятия децентрализации, характеризуются общие черты этого процесса в скандинавских странах. Рассмотрены причины, условия и последствия реформирования местного самоуправления в Швеции. Уделено внимание изменениям в территориальном устройстве, распределению полномочий между центральными и местными органами власти, законодательному урегулированию и др. Характеризуются особенности шведской децентрализации власти, в частности финансовая независимость местного самоуправления, своеобразная система представительства государства на нижнем уровне управления, роль муниципальных партий и т. п. Освещены основные проблемы, с которыми сталкивается Украина в начавшейся реформе децентрализации власти, и намечены дальнейшие пути развития этого процесса с учетом опыта Швеции.

Ключевые слова: децентрализация, власть, местное самоуправление, административная реформа, органы государственной власти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Для ефективної організації публічної влади необхідним є забезпечен-

ня балансу функціонування управління на всіх рівнях. Доцільність послаблення централізації є доволі дискусійною. Проте європейська демократична практика реформування державного управ-

© Сухенко В. В., 2016

ління показала, що така дискусія вже відходить у минуле. Оптимізація та впорядкування функцій органів виконавчої влади, зміна принципів їх діяльності, ефективність роботи державних органів, удосконалення системи відносин держави з органами місцевого самоврядування, демократизація управління та децентралізація влади – основні напрями демократичних перетворень та проведення реформ.

Сьогодні більшість європейських країн має високий рівень децентралізації. Владні повноваження щодо питань розвитку територій та регіонів делегуються органам місцевого самоврядування. Саме вони вирішують найважливіші суспільні питання, що сприяє активному залученню громадян до діяльності місцевих органів влади. Отже, вивчення європейського досвіду децентралізації влади надзвичайно актуальне для України. Адже побудова партнерських відносин між органами державної влади та органами місцевого самоврядування сприяє подальшому демократичному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема децентралізації влади сьогодні є однією з найбільш обговорюваних як у політичних, так і в наукових колах. Зокрема, їй присвячено багато праць таких вітчизняних вчених, як: В. Авер'янов [1], І. Грицяк [3], О. Козич [6], К. Линьов [8], О. Оболенський [12], О. Петренко [13], Р. Сметанін [14], А. Ткачук [15], Б. Шевчук [17] та ін.

Різні аспекти та особливості децентралізації влади, організації місцевого самоврядування ґрунтовно розглядали також зарубіжні дослідники: Х. Алдерфер [18], Т. Верхейн [24], А. Коль [21], Ж. Пінсон [23], Ч. Ханкла [22] та ін. Варто зазначити, що цю проблему досліджують і шведські науковці, найвідоміші з яких – Г. Густавссон, Б. Ерікссон, У. Ессен, К. Колам, С. Хеггрут.

Незважаючи на велику кількість праць з проблематики децентралізації, сучасний стан системи державного управління України та спроби її реформування спонукають до пошуку нових підходів до територіальної організації влади. Водночас у межах науки державного управління залишається недостатньо вивченим досвід європейських розвинених демократій, зокрема скандинавських країн.

Мета статті – проаналізувати та узагальнити досвід децентралізації влади у Швеції як приклад для України.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. За останні кілька десятиліть у багатьох

країнах відбулися масштабні реформи у сфері державного управління. З'явилися нові підходи в організації діяльності органів державної влади, державна служба почала орієнтуватися на високий рівень та ефективність у задоволенні потреб суспільства, актуалізувалися процеси самоорганізації громадян тощо. Не випадково важливою складовою при цьому є децентралізація влади, яка часто є специфічною для конкретної політико-адміністративної системи. Тож перш ніж перейти до розгляду особливостей децентралізації у Швеції, спробуємо окреслити основні підходи до трактування цього поняття.

У політологічній літературі та літературі з державного управління здебільшого використовується адміністративно-управлінський підхід до тлумачення децентралізації, в основу якого покладено делегування повноважень та відповідальності “згори донизу”. Свідченням цього є визначення, яке взяте зі енциклопедичного словника з державного управління: “децентралізація – це процес передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим” [5, с. 166] (мається на увазі від центральних органів влади до місцевих органів та органів місцевого самоврядування). Автори також згадують і про зворотний процес – централізацію, описуючи ці процеси разом як характеристики відносин між суб'єктом і об'єктом управління, які показують реальне співвідношення у розподілі повноважень та відповідальності при прийнятті рішень.

“Адміністративне” трактування децентралізації можна знайти і в праці [19, с. 265] зарубіжних фахівців, які наголошують на тому, що делегування повноважень при прийнятті рішень є адміністративною технікою, яка використовується у федеративних та унітарних державах.

Серед причин децентралізації влади вчені виділяють – політичні (зміни в підходах до здійснення політики, за яких розширювалася роль місцевих громад та органів місцевого самоуправління), глобальні (зміни в технологіях управління та глобальна інтеграція). Поряд із цим варто згадати і про велике навантаження на центральні органи влади при централізованій системі, і про необхідність участі місцевої та регіональної влад у державно-управлінських процесах.

Рівень децентралізації залежить від загальної політичної кон'юнктури, авторитетності політичних сил, людських і фінансових ресурсів, якими володіє місцева влада. Децентралізація у владі та управлінні не може існувати поза державою. Вона проводиться з ініціативи та під контролем центральної влади. Децентралізація також не-

можлива, якщо місцева влада слабка, обмежена у своїх діях та проводить лише політику центральної влади.

Демократичне реформування системи державного управління можливе лише в разі надання реальної влади на місцях у всіх сферах здійснення політики. Наразі в кожній країні існують специфічні причини, форми децентралізації, унікальним є перебіг та еволюція відносин між центральною і місцевою владою. Не стали винятком і скандинавські країни.

Серед загальних ознак, які притаманні цій групі країн, можна назвати сильну центральну владу, дещо слабшу владу на регіональному рівні та доволі високий рівень місцевої автономії. Для моделі місцевого самоврядування скандинавських країн характерні аспекти функціональності і участі, тобто до політичного процесу залучена не тільки держава, а й нижні рівні управління, тобто впроваджена система з горизонтальним управлінням, в якій кожен територіальний рівень має власні повноваження та відповідальність, які не перетинаються з вищими рівнями.

Швеція, як і інші країни регіону, не уникнула необхідності реформування місцевого управління, яке відбулося в кілька етапів свого розвитку. На кожному з них проводилися чергові реформи адміністративно-територіального устрою, внаслідок яких місцева влада ставала ближчою до людей, і це забезпечило гідний рівень життя всіх громадян країни.

Раніше в країні існувало понад 2 тис. комун з невеликою чисельністю населення. Вони відчували дефіцит фінансових ресурсів і не могли ефективно відповідати на тогочасні виклики. Тож були прийняті законодавчі зміни, у результаті яких кількість комун зменшилася.

Крім змін у територіальному устрою, проводилися й інші реформи. Зокрема, починаючи з 1970-х рр., за словами Ж. Чендлера, відбувся перехід від самоврядування з ознаками прямої демократії до сучасної функціональної репрезентативної системи [20, с.122]. Передусім реформи орієнтувалися на досвід Великобританії, для якої характерні агентські відносини з широкою автономією між рівнями управління, запровадження ринкових відносин у сферу публічних послуг тощо.

Згодом Швеція змогла знайти оптимальну модель розвитку, яка дає змогу структурам місцевої влади проводити спільну для всієї країни урядову політику й забезпечувати загальнодержавні та місцеві інтереси, не обмежуючи місцеву ініціативу та впроваджуючи ефективно місцеве урядування в населених пунктах.

За формою державного устрою Швеція – унітарна держава, за формою правління – конституційна монархія. Державний апарат у Швеції доволі не численний – близько 17% державних службовців працює в центральних органах влади, 23% – на регіональному рівні, у той час як більшість соціальних послуг у Швеції надають муніципальні утворення, де задіяно майже 60% державних службовців [2].

Виконавча влада в державі належить Кабінету Міністрів, який формується парламентом (риксдагом). Адміністративно-територіальний поділ у країні включає 21 лен (регіональний рівень), кожен з яких поділяється на комуни, інакше кажучи, муніципалітети (місцевий рівень), загальна кількість яких – 290.

На рівні держави питання місцевого управління вирішує парламент, уряд, спеціалізовані державні агентства. При цьому, якщо до компетенції держави входять питання охорони громадського порядку, оборони, будівництва доріг національного рівня тощо, то основний обсяг питань місцевого значення перебуває в межах компетенції органів місцевого самоврядування, в основу діяльності яких покладено принцип субсидіарності. Так, шведські комуни мають два види повноважень: загальної компетенції у межах закону про місцеве управління і ті, що надаються спеціальним законодавством.

До першого типу відносять повноваження, які стосуються життя населення і не входять до вищезазначеного переліку загальнодержавних (громадський транспорт, культурний розвиток, організація дозвілля громадян, благоустрій територій, використання земель тощо). До другого типу – повноваження, які передаються для вирішення з регіонального рівня на місцевий. Вони стосуються соціального забезпечення, аварійних служб, охорони навколишнього середовища та ін.

Дослідження функціонування системи самоврядування в Швеції дає змогу окреслити шляхи розвитку та вдосконалення місцевого самоврядування в Україні, зважаючи на розпочату реформу децентралізації влади.

Основою цього процесу в нашій державі є адміністративно-територіальна реформа. Як зазначає І. Коліушко, “Сьогодні маємо приблизно 11,5 тисячі суб’єктів місцевого самоврядування – сільських, селищних і міських рад. Понад 10 тисяч – це сільради. Більшість з них – населені пункти з кількістю населення, меншою за 3000. Тобто про жодну передачу повноважень говорити недоцільно. Там немає кому брати ці повноваження: немає кадрів, ні фінансів – та й немає потреби” [7].

Реформа ж спрямована на зміну адміністративно-територіального устрою – укрупнення районів, створення громад (об'єднання сіл або селищ). Передбачається створення приблизно 1,5 тис. міських та селищних громад. Замість 490 районів та 180 міст обласного значення має бути 120–150 районів [7]. При цьому питання, що будуть вирішуватися на рівні громади, часто збігаються з питаннями, які вирішують комуни у Швеції.

Важливим є і те, що без реформування районного рівня влади реформа громад буде не ефективною, адже за районними адміністраціями залишаться старі функції і, врешті-решт, це призведе до непорозумінь щодо повноважень та спроби останніх підпорядкувати нижній рівень управління.

Проте можна погодитись з І. Коліушом відносно обласного рівня. На його думку, зважаючи на міжрегіональну напруженість, загрозу сепаратистських рухів та ін., поки що не варто нічого змінювати на рівні областей. Процес реформування цього рівня має відбутися вже після успішної реформи на районному рівні та рівні громад [7].

Важливою також є роль законодавчого забезпечення. На сьогодні в українському законодавстві існує понад 700 чинних нормативних актів, що так чи інакше пов'язані з місцевим самоврядуванням та децентралізацією [11, с.158]. Проте попри їх велику кількість, відсутнє чітке нормативне закріплення відносин між різними рівнями влади та органами місцевого самоврядування.

Модель місцевого самоврядування в Швеції базується на принципах децентралізації та субсидіарності, законодавчо визначаються лише повноваження органів державної влади, а решту питань відносять до компетенції органів місцевого самоврядування. На відміну від українського законодавства, шведське не регламентує організацію діяльності органів самоврядування – їх структуру, чисельність, функції та перелік питань, що належать до їх компетенції [9].

У зв'язку із цим не випадковою шведському самоврядуванню притаманна така особливість, як велика кількість місцевих муніципальних партій. Хоча їхня діяльність законодавчо не регламентується, вони відіграють найважливішу роль при формуванні органів місцевого самоврядування, оскільки вибори проходять за пропорційною системою і формування цих органів базується на партійно-представницькій основі. Слід зауважити, що місцеві муніципальні утворення мають право фінансувати діяльність політичних партій, створюючи таким чином можливість впливати на їх діяльність і на загальнодержавну політику.

Взагалі, на всіх рівнях здійснення влади політичні партії у Швеції є основним об'єднуючим фактором реалізації політики. Переважна більшість загальнодержавних політичних партій має власні представництва на регіональному та місцевому рівнях, їх політичні програми обов'язково включають розділи про стратегію розвитку місцевого самоврядування, враховуючи специфіку окремих регіонів і комун.

Доволі дискусійним у процесі реформування системи державного управління та децентралізації, особливо сьогодні в Україні, є питання представництва державної влади в місцевих органах. Швеція вирішила його шляхом створення національних відомств (агенцій, управлінь, асоціацій тощо), муніципальних утворень, що працюють на правах громадських об'єднань. З одного боку, вони співпрацюють з урядом, розробляючи спільні рекомендації з того чи іншого питання, що вирішується на місцевому рівні. З другого боку, вони безпосередньо не впливають на рішення. Проте, як правило, такі рекомендації, розроблені експертами та урядовцями, є конструктивними та здебільшого мають підтримку на місцевому рівні. На нашу думку, це яскравий приклад співпраці органів місцевого самоврядування та держави, і йдеться тут передусім про реальне представництво держави, а не про втручання та безпосередній вплив з її боку.

Одним із головних питань у процесі децентралізації публічної влади в країні є матеріально-фінансове забезпечення місцевої влади. Зокрема, був прийнятий Верховною Радою України бюджет на 2016 рік зі змінами податкової та фінансової системи, центральною владою повноваження та частково фінанси передані на місця. Яскравим прикладом проведення фінансової децентралізації для України, на нашу думку, є Швеція.

Основним джерелом доходу муніципальних утворень у Швеції є податки, ставки для яких визначають органи місцевого самоврядування, в той час як держава встановлює лише їх межі [11]. При цьому видаткова частина бюджету, наприклад, окремої комуни, покривається за рахунок податків у межах цієї самої комуни. Таким чином, зменшується бюджетна залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Крім податкових надходжень, місцеве самоврядування підтримується через державні субсидії, дотації для вирівнювання фінансових показників або реалізації певних завдань. Джерелами фінансування також є місцеві позики, кошти, які сплачують громадяни за послуги, тощо.

З 1995 р. у Швеції діє система фінансового вирівнювання доходів комун на основі таких кри-

теріїв, як частка населення, що працює, рівень доходів населення, його вікова структура, господарська структура та ін. [10]. Така система фінансового вирівнювання є однією з форм державної підтримки місцевого самоврядування і полягає в забезпеченні однакового бюджетного показника муніципальних утворень. Це зумовлено необхідністю надання населенню, яке проживає на їх територіях, однакового обсягу послуг незалежно від доходів та іншими факторами окремої самоврядної одиниці.

Як бачимо, державне управління в Швеції доволі децентралізоване. На органи самоврядування покладається відповідальність за вирішення великої кількості важливих соціальних завдань. Тож виникає питання забезпечення прав громадян та загального контролю. Так, громадяни у Швеції мають право в судовому порядку оскаржити рішення муніципалітету, якщо воно якимось чином порушує їхні права, звертаючись до адміністративного суду або до парламентського омбудсмена. Кожен платник податків може ознайомитися зі статтями витрат коштів із місцевого бюджету, а всі перевірки стосовно діяльності органів місцевого самоврядування здійснюються аудиторами, які визначаються зборами уповноважених з громадян муніципального утворення. Таким чином, усі перелічені інструменти є необхідними і достатніми для демократичного контролю за діяльністю органів самоврядування з боку як держави, так і громади.

Досвід Швеції щодо децентралізації влади є важливим з огляду на вибір подальшого шляху реалізації цього процесу в Україні. Саме Швеція почала активно допомагати Україні в проведенні успішної децентралізації влади. Так, з 2014 по 2017 р. діє шведський проект підтримки децентралізації в Україні під егідою асоціації місцевих адміністрацій та регіонів, яка об'єднує муніципальний рівень влади у Швеції. У рамках проекту шведський уряд виділив 3,5 млн євро [4]. Ці кошти спрямовуються на проведення інформаційної кампанії, експертне консультування щодо створення ініціативних громад, розширення фінансової децентралізації тощо.

Проведення реформи децентралізації в Україні передбачає вирішення багатьох завдань. Головна причина гальмування реформи полягає в тому, що принципи управління залишилися від колишньої командно-адміністративної системи, тому спостерігаються часті соціальні та політичні конфлікти, виникають проблеми, що уповільнюють процес децентралізації та демократично-

го врядування. Це, зокрема, залежність регіонів від рішень центральної влади, низький рівень залучення недержавних організацій та приватних осіб до надання послуг, нерозвиненість механізмів участі громадян у політичному процесі [16].

Крім того, проблемним у процесі децентралізації є невідповідність теорії і практики в проведенні синхронних реформ у різних сферах державного управління. Адже вони вимагають реорганізації органів виконавчої влади; послідовності дій та передбачення наслідків, своєчасності імплементації прийнятих рішень, протидії тиску з боку політиків тощо. Для вирішення цих завдань необхідне не тільки вдосконалення чинного законодавства, а й налагодження діалогу з громадянським суспільством. Адже саме завдяки тісній співпраці із громадянським суспільством з'являється розуміння та підтримка обраного політичного курсу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування вимагає оптимізації політико-адміністративної системи, зокрема у сфері децентралізації державної влади.

На нашу думку, для України найбільш прийнятним є досвід Швеції в таких сферах децентралізації, як політична та фінансова. Насправді, не так важливо, як буде називатись орган представництва держави на місцевому рівні управління, які аудитори будуть наділені контролюючою і наглядовою функціями тощо. Головне – це принцип, за яким здійснюється децентралізація влади, який передбачає: у політичній сфері – по-перше, систему представництва державної влади, що діє на громадських засадах, по-друге – участь у політичному процесі нижнього рівня управління. Інакше кажучи, це запровадження горизонтального управління з повноваженнями та відповідальністю, які притаманні конкретним територіальним рівням влади. У фінансовій сфері – це фінансова автономія муніципальних утворень, де головним джерелом доходів є податки, ставки яких визначає сама громада. Заслужує на увагу також організація нагляду та контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Застосування досвіду децентралізації влади у Швеції з урахуванням особливостей державного управління в Україні дасть змогу забезпечити як загальнодержавні, так і місцеві інтереси громад. Імплементація такого досвіду та пошук шляхів здійснення децентралізації в інших сферах управління є перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Київ : Факт, 2003. – 384 с.
2. Волман Х. Деволюція и децентралізація влади в Європі – сравнительная перспектива [Електронний ресурс] / Х. Волман. – Режим доступу : <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page11536.html>
3. Грицяк І. А. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація / І. А. Грицяк. – Київ : Вид-во УАДУ, 1997. – 487 с.
4. Децентралізація українських регіонів за шведським рецептом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/децентралізація-українських-регіонів-за-шведським-рецептом/a-18071714>
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – Київ : НАДУ, 2010. – 820 с.
6. Козич О. Теоретичні аспекти децентралізації в системі державного управління: закордонний досвід / О. М. Козич // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2009. – Вип. 3. – С. 93–98.
7. Коліушко І. Страх втратити владу і страх її взяти [Електронний ресурс] / І. Коліушко. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/5734->
8. Линьов К. Сутність та співвідношення централізації та децентралізації у державних ієрархіях / К. Линьов // Актуальні проблеми державного управління: наук. зб. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2003. – Вип. 3(15). – С. 179–190.
9. Малиновський В. Регіональне самоврядування в Україні: підходи до запровадження / В. Малиновський // Вісн. НАДУ. – 2010. – № 4. – С. 157–165.
10. Миргородська Л. Фінансові системи зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Л. Миргородська. – Режим доступу : http://www.ebooktime.net/book_45.html
11. Мірошник О. Інститут місцевого самоврядування у Швеції [Електронний ресурс] / О. Мірошник. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD105_ukr_8.pdf
12. Оболенський О. Ю. Державна служба : навч. посіб. / О. Ю. Оболенський. – Київ : КНЕУ, 2006. – 274 с.
13. Петренко О. С. Проблеми децентралізації в умовах реформування публічного управління України [Електронний ресурс] / О. С. Петренко // Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип 1 (3). – Режим доступу : <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10pospuu.pdf>
14. Сметанин Р. В. Концептуальные проблемы децентрализации государственной власти / Р. В. Сметанин // Державний механізм управління природо-користуванням : зб. наук. пр. Донец. держ. ун-ту

References

1. Aver'ianov, V. (2003), *Derzhavne upravlinnia: problemy administratyvno-pravovoi teorii ta praktyky* [Public administration: problems of administrative law theory and practice], Fakt, Kyiv, Ukraine.
2. Dialogs (2016) “Devolution and decentralization of power in Europe – a comparative perspective”, available at: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page11536.html> (Accessed 3 March 2016)
3. Hrytsiak, I. (1997), *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: tsentralizatsiia i detsentralizatsiia* [Public administration in Ukraine: centralization and decentralization], UADU, Kyiv, Ukraine.
4. Deutsche Welle (2014) “Decentralization of Ukrainian regions by Swedish recipe”, available at: <http://www.dw.com/uk/децентралізація-українських-регіонів-за-шведським-рецептом/a-18071714> (Accessed 12 March 2016)
5. Kovbasiuk, Yu, Troschyns'kyj, V, Surmin, Yu (eds.) (2010), *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.
6. Kozych, O. (2009), “Theoretical aspects of decentralization in public administration: foreign experience”, *Teoriata praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3, pp. 93–98.
7. Tsentrl polityko-pravovykh reform (2015) “The fear of losing power and fear it take”, available at: <http://pravo.org.ua/ua/news/5734-> (Accessed 12 March 2016).
8. Lyn'ov, K. (2003), “The essence and value of centralization and decentralization in government hierarchies”, *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3, no. 15, pp.179–190.
9. Malynovskyi, V. (2010), “Regional government in Ukraine: approaches to implementation”, *Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, vol.4. pp. 157–165.
10. EbookTime (2016) “The financial systems of foreign countries”, available at: http://www.ebooktime.net/book_45.html (Accessed 13 March 2016).
11. Razumkov Centre (2016) “Institute of Local Government in Sweden” available at: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD105_ukr_8.pdf (Accessed 2 March 2016).
12. Obolenskyi, O. (2006), *Derzhavna sluzhba* [Public service: manual], KNEU, Kyiv, Ukraine.
13. Petrenko O. (2010) “The problems of decentralization in terms of reforming public administration in Ukraine”, *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, vol. 1, no. 3, available at: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-01/10pospuu.pdf> (Accessed 12 March 2016).
14. Smetanin, R. (2008), “Conceptual problems of state power decentralization”, *Derzhavnyi mekhanizm upravlinnia pryrodokorystuvanniam: zbirnyk naukovykh prats' Donetskoho derzhavnoho universytetu upravlinnia*, vol 9, no. 111, pp. 191–197.

- упр. – Донецьк : [б. в.], 2008. – Т. 9. – Вип. 111. – С. 191–197. – (Серія “Державне управління”).
15. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація : практич. посіб. / А. Ткачук ; Швейцар.-укр. проект “Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO”. – Київ : Софія, 2012. – 120 с.
 16. Успішні практики децентралізованого надання послуг: набуваемо, примножуємо та поширюємо позитивний досвід (Фаза I проекту: 2007–2009): Інформ. вид. – Київ : ТОВ РПЦ “Золоті ворота”, 2009. – С. 7.
 17. Шевчук Б. Децентралізація // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – Київ : НАДУ, 2011. – Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – С. 167–169.
 18. Alderfer H. Local government in developing countries / Harold Freed Alderfer. – N.Y. : McGraw-Hill, 1964. – 251 p.
 19. Bealey F. Elements in political science / F. Bealey, R. Chapman, M. Sheehan. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999.
 20. Chandler J. local government in liberal democracies: an introductory survey / J. Chandler. – ED.N.Y. – L. : Routledge, 1993.
 21. Cole A. 2006. Beyond Devolution and Decentralisation / A. Cole. – New York : Manchester University Press.
 22. Hankla Ch. When is Fiscal Decentralization Good for Governance? / Ch. Hankla. – Publius : The Journal of Federalism. – 2009. – Vol. 39. – Issue 4. – P. 632–650.
 23. Pinson G. State restructuring and decentralisation dynamics in France: politics is the driving force / G. Pinson ; Working papers 07/05. Centre d'Etudes Européennes de Sciences po (Paris). – Available at: <http://blogs.sciences-po.fr/recherchevilles/files/2010/01/cahierville0507.pdf>
 24. Verheijen T. Civil Service Systems in Central and Eastern Europe / Tony Verheijen, Alexander Kotchegura. – Cheltenham, UK; Northampton, MA: Edward Elgar, 1999. – 343 p.
 15. Tkachuk, A. (2012), *Mistseve samovriadvannia ta detsentralizatsiia*, [Local government and decentralization], Sofiia, Kyiv, Ukraine.
 16. The success of the decentralized service: acquire, multiply and spread positive experiences (2009), “Faza I proektu: 2007–2009: Informatsiine vydannia” [Phase I of the project: 2007-2009: Information Edition], Zoloti vorota, Kyiv, Ukraine.
 17. Shevchuk, B. (2011), *Detsentralizatsiia // Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia: Vols. 1-8* [Decentralized governance // Encyclopedia of Public Administration], LRDU NADU, Lviv, Ukraine.
 18. Alderfer H. (1964) *Local government in developing countries*, McGraw-Hill, New York, USA.
 19. Bealey, F., Chapman, R. and Sheehan, M. (1999) *Elements in political science*, Edinburgh University Press, Edinburgh, Scotland.
 20. Chandler, J. (1993), *local government in liberal democracies: an introductory survey*, L.: Routledge, N.Y., USA.
 21. Cole A. (2006), *Beyond Devolution and Decentralisation*, Manchester University Press, New York, USA.
 22. Hankla, Ch. (2009). “When is Fiscal Decentralization Good for Governance?”, *The Journal of Federalism*, Vol. 39, Issue 4, pp. 632–650.
 23. Pinson, G. (2010), “State restructuring and decentralisation dynamics in France: politics is the driving force”, *Working papers 07/05. Centre d'Etudes Européennes de Sciences po (Paris)*, available at: <http://blogs.sciences-po.fr/recherchevilles/files/2010/01/cahierville0507.pdf> (Accessed 12 March 2016).
 24. Verheijen, T. (1999), *Civil Service Systems in Central and Eastern Europe*, Cheltenham, Northampton, UK.